

Öjaby

**PM, Arkeologisk utredning steg 1
Inventering och kartstudie 2016**

**Öjaby 28:1, Växjö socken och kommun
Småland**

Andreas Emilsson

MUSEIARKEOLOGI SYDOST

– en del av **Kalmar läns museum**

Inledning

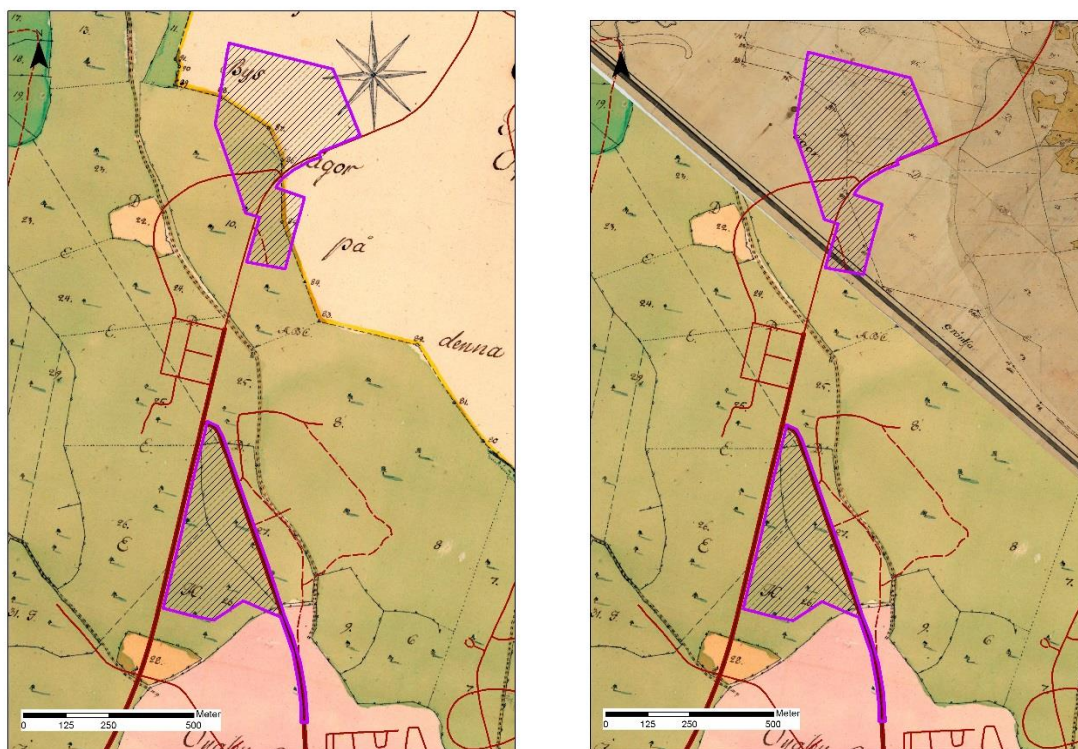
Detta PM redogör för resultaten av det första steget av en arkeologisk utredning inom fastigheten Öjaby 28:1, Växjö sn, som Museiarkeologi sydost utfört i området intill Växjö flygplats. Utredningen har gjorts på uppdrag av Växjö kommun och efter beslut av Länsstyrelsen. Utredningens steg 1 har omfattat en studie av äldre kartor samt en fältinventering. Fältarbetet utfördes under två dagar i december. Marken var vid inventeringstillfället snöfri. Utredningen har utförts av Andreas Emilsson.

Syftet med utredningen steg 1 har varit att lokalisera ovan mark synliga fornlämningar samt även att peka ut sådana ytor där fornlämningar kan finnas dolda under mark. I nästa steg av utredningen, steg 2, kommer sökschakt att tas upp inom föreslagna ytor för att ta reda på om boplatzlämningar eller gravar finns under mark. Länsstyrelsen kommer att med PM:et som underlag fatta beslut om omfattningen av utredningens steg 2. Det sammanlagda resultatet av utredningens steg 1 och 2 är avsett att fungera som ett planeringsunderlag för kommunen och som handläggningsunderlag för Länsstyrelsen. Det sammanlagda utredningsresultatet kommer att presenteras i en tryckt rapport. Detta PM är alltså att betrakta som en delrapportering.

Resultat

Kartstudie och utredningsområde

Undersökningsområdet är uppdelat i två områden, ett nordligt och ett sydligt. Det nordliga området ligger på gränsen mellan två byar, Öjaby och Lunnaby. Enligt storskifteskartan 1794 utgörs området av utmark till bägge byarna och består till största delen av skogsmark. Detsamma gäller för det södra området som dock i sin helhet ligger inom Öjaby bys ägor. Även på 1852 års karta är markförhållandena detsamma.

Figur 1. Öjaby (söder) och Lunneby (norr) ägor 1794 och 1852 års karta.

En rektifiering av storskifteskartorna gjordes i samband med kartstudien. Varken på 1794 eller 1852 års karta syns något som indikerar att fornlämningar funnits inom de bägge områdena.

Vid en tidigare undersökning inför byggandet av de lagerlokaler som ligger öster om flygplatsen påträffades ett flertal gravar inom RAÄ 169 (Åstrand 2009). Dessa har legat intill en äldre vägsträckning. Av de äldre kartorna framgår att denna väg ingått i landsvägsförbindelsen som gick norr och västerut från Växjö och som följt Helgasjöns västra sida. Förmodligen har denna väg haft föregångare redan under förhistorisk tid eftersom gravarna föreföll ha varit lokaliserade efter själva vägen. Även vid undersökningar som gjordes inför anläggandet av flygplatsen kunde man konstatera att det fanns flera gravar som låg intill fortsättningen av samma vägsträcka (Åhman 1978). Ett syfte med kartstudien var därför även att få en bild av den äldre vägens sträckning eftersom detta kan ha betydelse för förekomsten av gravar.

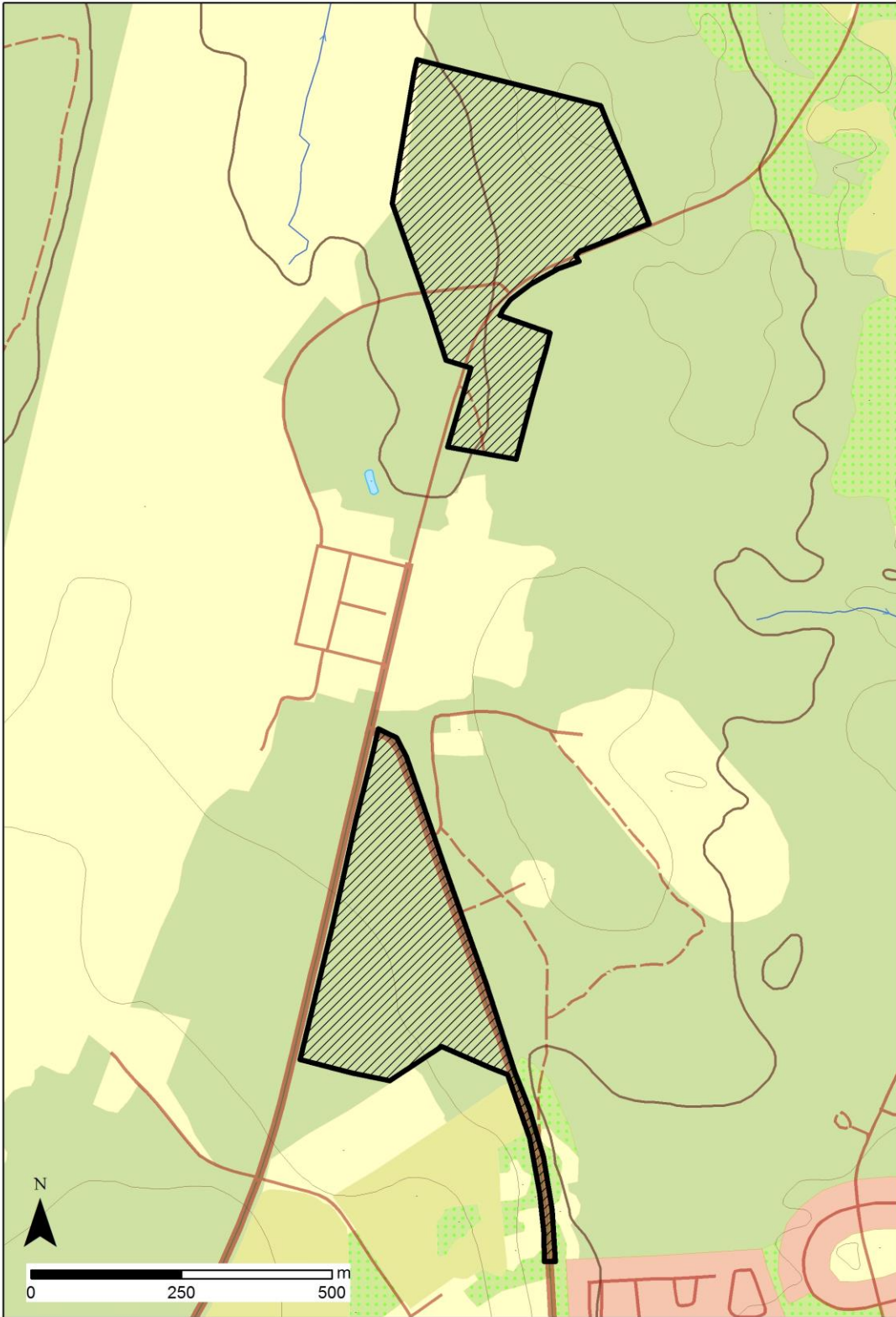
Det norra området är förhållandevis kuperat. De högsta delarna återfinns här inom den östra delen av området och terrängen sluttar sedan ned mot väster. Det södra området har en flackare terräng och förhållandena är här de motsatta, dvs att de högsta höjderna ligger i väster medan marken sedan sluttar svagt mot öster.

Området som helhet är mycket rikt på fornlämningar även om inga lämningar är registrerade direkt inom de bägge undersökningsområdena. Tittar man på de lämningar som återfinns inom en radie på 400 meter runt undersökningsområdena så blir resultatet som i nedanstående tabell.

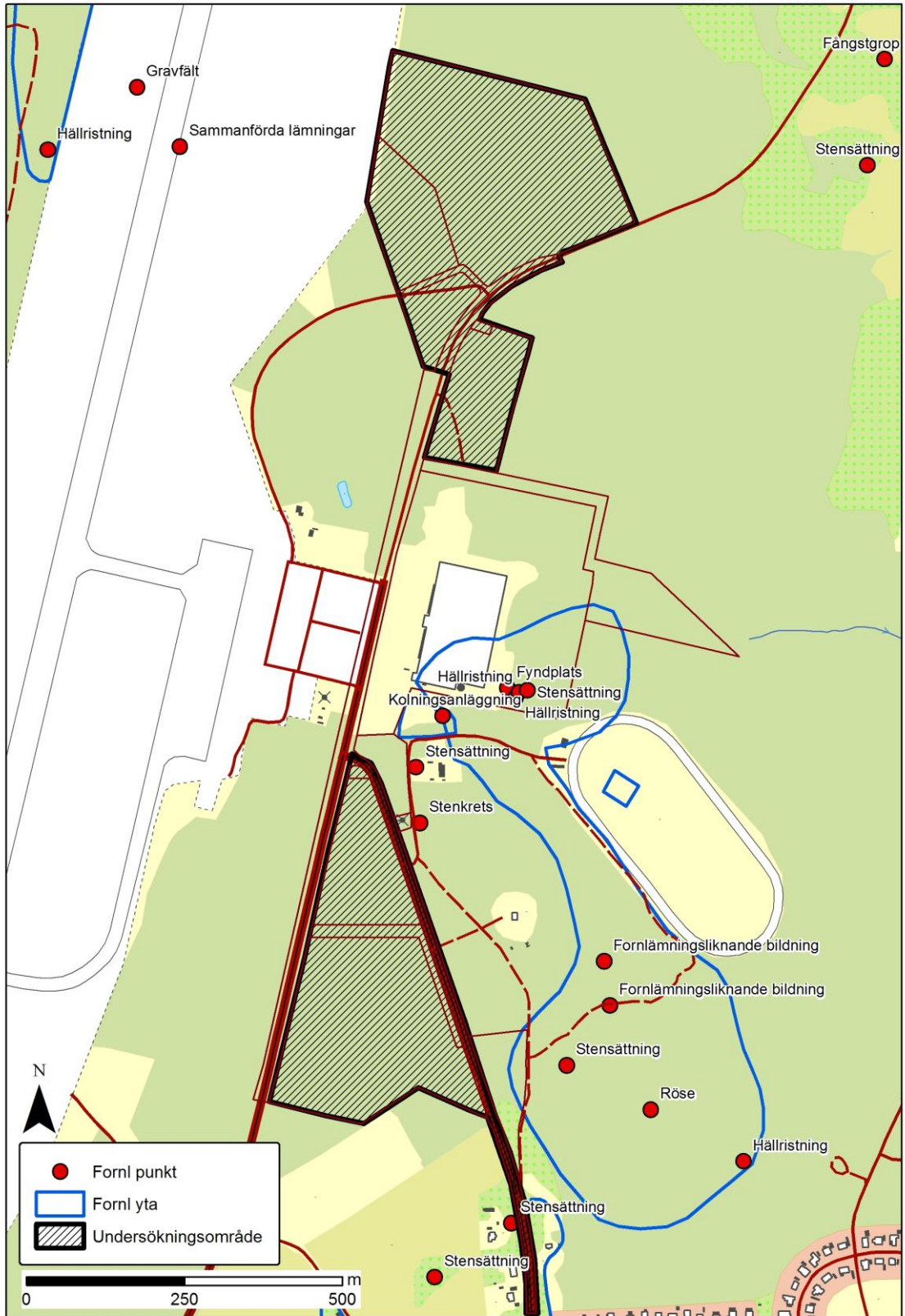
Lämningstyp	Antal
Stensättning	8
Hällristning	4
Fornlämningsliknande bildning	2
Fossil åker	2
Gravfält	2
Röse	2
Fyndplats	1
Kolningsanläggning	1
Område med fossil åkermark	1
Sammanförda lämningar	1
Stenkammargrav	1
Stenkrets	1

Tabell 1. Antal registrerade fornlämningar i närområdet.

Den övervägande delen av lämningarna består av gravar, både enskilda och samlade i gravfält. Runt det norra området återfinns lämningar 250-500 m åt väster, öster och söder om detsamma. När det gäller det södra området återfinns de närmaste lämningarna 20-40 m öster om området och det är främst åt detta håll som registrerade lämningar finns.

Figur 2. Undersökningsområdena med höjdkurvor.

Figur 3. Lokal fornlämningsmiljö.

Resultat – Inventering

Södra exploateringsområdet

Det södra exploateringsområdet består av lätt varierade marktyper och topografi. I den sydöstra och mellersta delen av området ligger fuktiga kärrområden med anslutande skogsdiken. Det södra området är även generellt fuktigare och är idag täckt av granskog med podsoljord och grön/vitmossa. I de låga partierna bedöms förutsättningarna för under mark dolda lämningar som låga. Den norra delen av samma område uppvisar torrare markförhållanden med grusig morän. Skogen är mer blandad, bitvis grov med större inslag av löv. Denna norra del bedöms ha störst arkeologisk potential.

Här nedan följer de specifika ytor vi föreslår ska omfattas av en vidare arkeologiska utredning steg 2 med åtgärdsförslag och en presentation av de objekt som påträffades inom dessa (fig. 4).

Yta 1

Typ: Boplatsläge, fossil åkermark/gravområde.

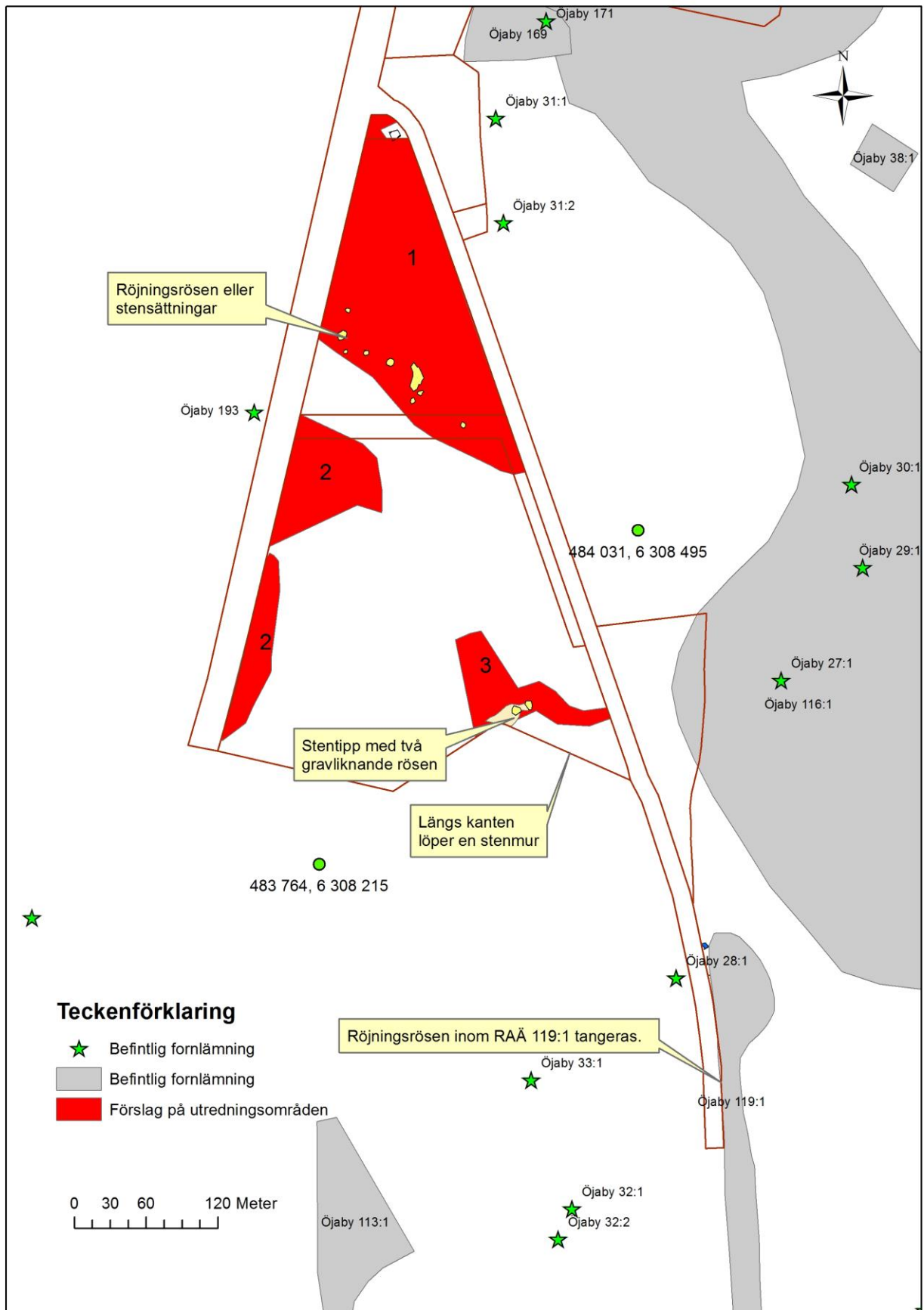
Allmän beskrivning: Det moränbundna området uppvisar goda förutsättningar för under mark dolda lämningar. Totalt omfattar det ca 24 000 m² och har en varierande skog som bitvis är gles, men det finns även tätt med sly. Inför en utredningsgrävning bör det delvis avverkas eller kraftigt gallras/röjas där. I sydöst ansluter ett fuktigare och lägre liggande markparti.

I nordöst närmast vägen ligger en något högre markyta som är fortsättningen på den moränhöjd på vilken gravfältet RAÄ 169 ligger och bedöms således ha en god potential. I den sydvästra kanten påträffades nio rösen, det gick inte att avgöra vid inventeringen om dessa enbart är röjningsrösen eller om det finns stensättningar bland dem. Dessa hade en storlek mellan ca 3 – 8 m och en höjd mellan ca 0,15 – 0,40 m (fig. 5). Deras exakta storlek och utformning har inte gått att klargöra då de i huvudsak var helt övertorvade. Bland dem fanns även ett som var vallliknande. Sannolikt finns det även fler lämningar inom detta område som är helt dolda under mark. Sammantaget bedöms de nu påträffade rösena utgöra fasta fornlämningar, men om det är spår efter en fossil åker eller om några av dem är stensättningar är oklart. Speciellt med tanke på hur utformningen var på stensättningarna inom gravfältet RAÄ 169 (fig. 6). Strax väster därom finns även ett torp (RAÄ Öjaby 193) från mitten av 1800-talet, de aktuella rösena bedöms dock inte utifrån sin utformning höra samman med en åkerröjning och inga tecken finns av detta på de historiska kartorna inom den aktuella ytan.

Åtgärdsförslag:

Inom ytan föreslås en fortsatt arkeologisk utredning (AU2) omfattande sökschaktning med grävmaskin som kan kompletteras med rutgrävning. Detta för att klargöra om det finns dolda arkeologiska lämningar inom området såsom exempelvis stensättningar eller boplatslämningar. Några av rösena föreslås att, inom ramen för en fortsatt arkeologisk utredning (AU2), delvis avtorvas för att närmare klargöra deras karaktär.

Det är även viktigt att en kraftig gallring/röjning eller helst avverkning genomförs inför ett eventuellt nästa steg.

Figur 4. Det södra exploateringsområdet, samt de områden inom detta som föreslås beröras av vidare arkeologiska insatser.

Figur 5. Röse, ca 7–8 m i diameter och ca 0,40 m högt. Foto från sydväst.

Figur 6. Exempel på låg stensättning inom RAÅ 169. Foto från väster.

Yta 2

Typ: Boplatsläge

Allmän beskrivning: Det aktuella området utgörs av ett ca 9000 m² stort höjdläge inom en relativt öppen granplantering som i söder övergår i äldre skog (fig. 7). I den nordöstra delen sluttar det neråt mot en lågt liggande fuktig mark. I väster har topografin planat ut och ansluter till tät granskog. Inga synliga lämningar påträffades vid inventeringen men området bedöms ha förutsättningar för under mark dolda lämningar.

Åtgärdsförslag:

Området är lättillgängligt och en mindre sökschaktsgrävning föreslås inom ytan. Denna går dock inte att utföra utan mindre skador på granplanteringen. I söder, inom den grövre skogen, löper en skogsmaskinsväg. Ingen avverkning bedöms dock som nödvändig inom det föreslagna utredningsområdet.

Figur 7. Öppen yta med granplantering som i söder övergår i grövre skog.

Yta 3

Typ: Möjliga rösen

Allmän beskrivning: I den södra kanten av exploateringsområdet ligger flera större stentippar och en stenmur. I ytterkanten av dessa ligger även två större rösen som är runda till ovala ca 8 – 6 m i diameter, 1 m höga och med sten mellan ca 0,20 – 0,50 m i storlek. Utifrån deras utformning och läge går det inte att utesluta att det kan finnas en gravläggning som ligger under sentida odlingssten. I övrigt är området skogsbeklätt med några mindre öppna ytor.

Åtgärdsförslag:

För att närmare klargöra vad det är för typ av lämningar föreslås att man vid utredningens steg 2 gör en partiell avtorvning av de två möjliga rösen för att få en bättre bild av deras konstruktion och uppbyggnad. I viss mån tas även löst liggande sten bort från rösenas yta. Syftet med detta är att man ska kunna bedöma om lämningarna utgör fornlämningar eller inte. I direkt anslutning till de två möjliga rösenas görs en begränsad sökschaktsgrävning med maskin för att ta reda på om det kan finnas under mark dolda gravar eller andra lämningar med anknytning till de ev. rösen.

Figur 8. Ett av de möjliga rösena inom yta 3.

RAÄ Öjaby 119:1

Typ: Fossil åker

Allmän beskrivning: Tidigare registrerad fossil åker som omfattar ett 20-tal röjningsrösen inom en 420 x 10-50 meter (N-S) stort område. Inom det aktuella exploateringsområdet tangeras två röjningsrösen, ca 3 m i diameter och 0,5 m höga med synliga stenar upp till 0,5 m i storlek.

Åtgärdsförslag: Om inte röjningsrösena kan undvikas föreslås dessa att omfattas av en förundersökning.

Norra exploateringsområdet

Det norra exploateringsområdet ligger på varsin sida om vägen ut till Helgö och angränsar i väster till Växjö flygplats och i söder till en industrifastighet. Inför etableringen av flygplatsen undersöktes på 1970-talet här gravfältet RAÄ 34 samt stensättningarna RAÄ 35 (Åhman 1978). Stensättningen RAÄ 35 delundersöktes redan under 1800-talet men vid undersökningarna på 1970-talet påträffades inte mindre än 41 olika gravgömmor som utifrån keramikfynd daterades till yngre bronsålder eller tidig förromersk järnålder.

Topografiskt är området skiftande och till största del skogsbevuxet. I sydväst finns en redan exploaterad yta intill industrifastigheten och i väster finns spår efter en grustäkt. Den norra delen av området är kraftigt stenbundet och blockrikt. Här nedan följer de specifika ytor vi föreslår ska omfattas av vidare arkeologiska undersökningar och åtgärdsförslag (fig. 9).

Yta 4

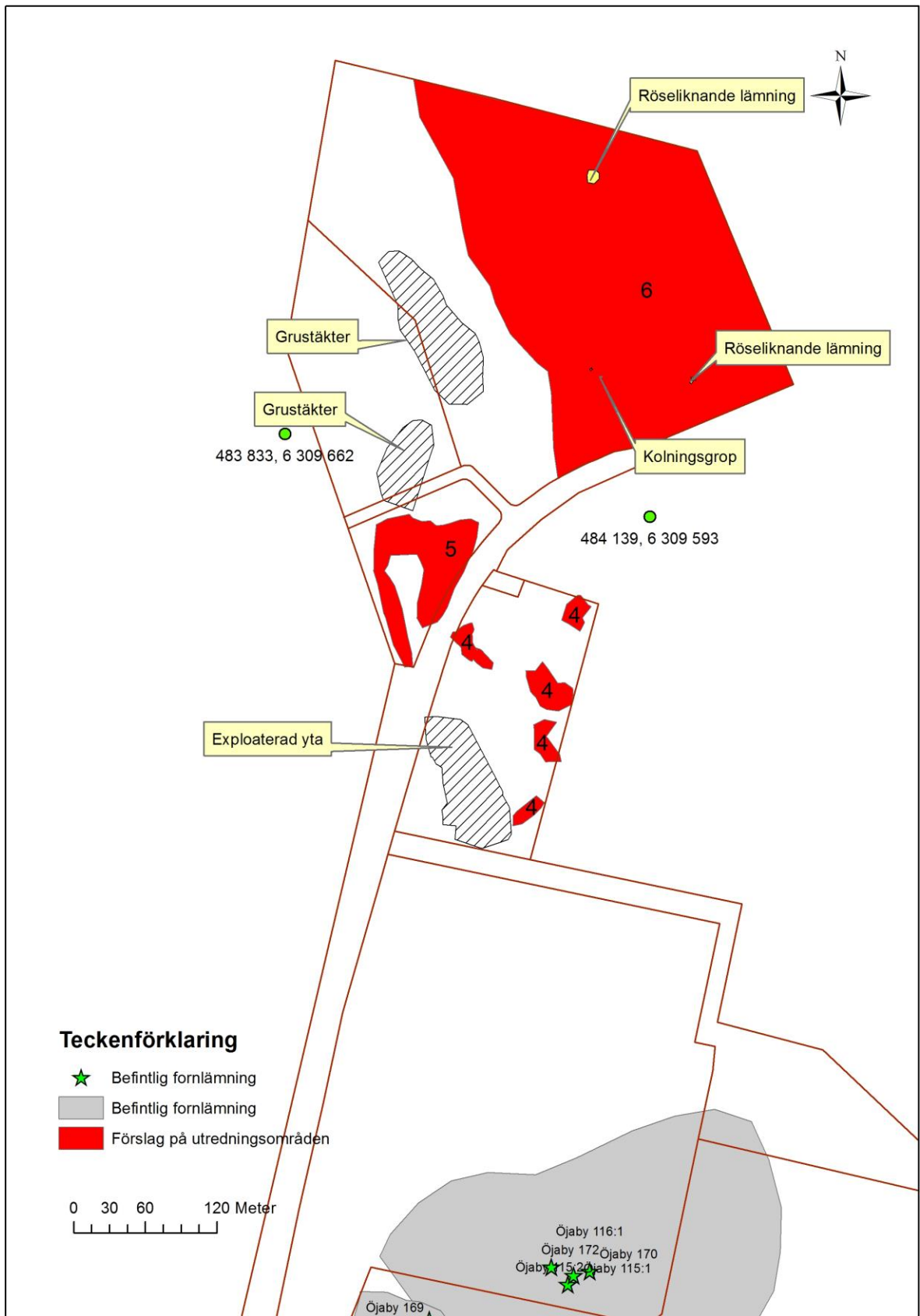
Typ: Boplatsläge

Allmän beskrivning: Det aktuella området är bevuxet av tät granskog och har en omväxlande topografi med plan lågt liggande mark i väster som övergår i markanta höjdlägen som är små och tydligt definierade (fig. 10). Inga synliga lämningar påträffades vid inventeringen men området bedöms ha förutsättningar för under mark dolda lämningar, där de tydliga höjdlägena även kan ha förutsättningar för exempelvis flacka stensättningar. De utspridda ytorna som föreslås omfattas av vidare steg 2 utredning består av höjdlägen samt ett lägre liggande markparti.

Åtgärdsförslag: Som åtgärd föreslås sökschaktning och rutgrävning. Inom de mindre höjdlägena som inte går att nå med maskin föreslås en handgrävning vilket bedöms som adekvat för att klargöra fornlämningssituationen. Ingen avverkning bedöms som nödvändig i detta steg.

Figur 10. Markant höjdläge inom yta 4.

Figur 9. Det norra exploateringsområdet med markerade ytor som föreslås omfattas av vidare arkeologiska insatser.

Yta 5

Typ: Boplatsläge

Allmän beskrivning: Topografin utgörs av relativt flack mark som ligger runt ett lägre liggande lätt fuktigt markparti (fig. 11). I den sydvästra kanten löper ett större dike som påvisar att de lägre markpartierna tidigare varit mer vattenpräglade. De flacka men något högre markpartierna bedöms ha förutsättningar för boplatslämningar.

Åtgärdsförslag: Som åtgärd föreslås sökschaktning och rutgrävning. Ingen avverkning bedöms som nödvändig i detta steg.

Figur 11. Yta 5 består av relativt flack björkbevuxen mark som ligger i anslutning till lägre fuktigare markpartier.

Yta 6

Typ: Boplatsläge, stembrytning, kolningsgrop samt rösen?

Allmän beskrivning: Området präglas av en blockrik skogsbevuxen terräng som topografiskt successivt reser sig i nordöst. Flera av de stora block som finns är uppsplittrade och sannolikt kopplade till stembrytning (fig. 12). I området finns även flera röseliknande lämningar som kan spår efter stembrytningen men även skulle kunna vara stensättningar dvs. gravar (fig. 13). Den naturligt blockrika marken gör detta dock svårt att bedöma och det kan även röra sig om naturliga formationer. Arkeologisk dokumentation av stembrytning i Växjöområdet är begränsad, men år 2016 genomfördes en geoarkeologisk undersökning av ett stembrott i Fyllerydsskogen med frågeställningar kopplade till användande av sten inne i Växjö stad (Hyll & Ogenhall 2016).

Spår efter en historisk aktivitet finns även i form av en 2 m i diameter och 0,8 m djup kolningsgrop som ligger i den sydöstra delen av yta 6. Vid provstick med sond framkom rikligt med kol och sot. Det bedöms även finnas förutsättningar för boplatslämningar inom området trots den påtagligt stembundna marken utifrån den närliggande fornlämningsmiljön.

Åtgärdsförslag: Inom området löper en motorcrossbana samt skogsvägar som är farbara med maskin vilket gör att en sökschaktning av boplatslägen och efter eventuellt under mark dolda

gravar och avtorvning av röseliknande lämningar med grävmaskin föreslås. Denna kan komma att kompletteras med handgrävning. För kolningsgropen föreslås undersökning och datering. För stentäckerna föreslås en översiktlig dokumentation inom ramen för utredningens steg 2.

Figur 12. Yta 5, spår efter stenbrytning i det blockrika området.

Figur 13. Röseliknande formation inom yta 5, ca 3 x 4 m i storlek och 0,25 m hög.

Objekt	Åtgärdsförslag	Behov
Yta 1, fossil åkermark/gravområde	AU2 med sökschaktning, rutgrävning, partiell avtorvning	Gallring av skog behövs inom denna yta
Yta 2, boplatsläge	AU2 med sökschaktning	
Yta 3, möjliga rösen (ev. gravrösen)	AU2 med partiell avtorvning, mindre sökschaktsgrävning	
RAÄ 119, del av fossil åker	Förundersökning	
Yta 4, boplatsläge	AU2 med sökschaktsgrävning och rutgrävning	
Yta 5, boplatsläge	AU2 med sökschaktsgrävning och rutgrävning	
Yta 6, boplatsläge, ev. gravar, kolningsgrop stembrytning	AU2 med sökschaktning, rutgrävning, partiell avtorvning, undersökning av kolningsgrop för bedömning av fornlämningsstatus, inventering och översiktlig dokumentation av stentäcker	

Tabell 2. Sammanfattning av förslag på vidare åtgärder .

Referenser

Hyll, N & Ogenhall, E. 2016. *Väg 25 Österleden röjningsrösen och stembrott i Fylleryd. Arkeologisk förundersökning och arkeologisk utredning steg 2. Kronobergs län, Småland, Växjö kommun, Växjö socken, fastighet Växsjö 9:20 med flera.* Arkeologerna. Rapport 2016:87.

Åhman, E. 1978. *Fornlämning 34 och 35 Öjaby 28:1 och Torstorp, Öjaby sn, Småland.* Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer Rapport. Uppdragsverksamheten 1978:18.

Åstrand, J. 2009. *Flathällamon – ett kulturlandskap från bronsålder invid Växjö flygplats.* Smålands museum rapport 2009:20.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-2641-2016
Kalmar läns museums dnr:	33-259-2016
Projektnummer KLM:	A1642
Uppdragsgivare:	Växjö kommun
Landskap:	Småland
Kommun:	Växjö
Socken:	Öjaby
Fastighet:	Öjaby 28:1
Fornlämningsnr:	-
Ekonomisk karta:	5E 2g Tångshult,
M ö h:	165 - 185 möh
Fältinventering:	December 2016
Antal arbetsdagar:	2 mandagar
Personal:	Andreas Emilsson & Johan Åstrand
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99tm och RH2000.